

De 'Salon' bij de beek op het landgoed Beekhuizen, Velp

Daniël Johannes Torman Kerkhoff (Amsterdam 1766 – 1821 Amsterdam)

Gelders Archief
Arnhem

1814. Houtskool, pen in zwarte inkt, waterverf, gehoogd met wit en arabisch gom, 570 x 482 mm.

Gemerkt verso: *Op de Celon te Zien op Beekhuizen in Gelderland, D Kerkhoff. 1814.*

Herkomst: kunsthandelaar Crispian Riley-Smith, Londen, 2004

Het Gelders Archief heeft met het oog op de komst van de Topografische Historische Atlas Gelderland (THA) zijn eerste belangrijke aankoop kunnen doen: een prachtige aquarel uit 1814 van een gezicht op de Salon van het landgoed Beekhuizen bij Velp door Daniël Kerkhoff. De tekening is vrij uniek, omdat slechts weinig historische illustraties van het landgoed Beekhuizen bekend zijn. Het historisch-topografisch belang voor de regio Veluwezoom en de provincie Gelderland is daarom groot. De aankoop werd gefinancierd door de Vereniging Rembrandt – als grootste geldschietster – en verder het Fonds A.H. Martens van Sevenhoven en de gemeente Rheden. Bij de verwerving was haast geboden, want de eigenaar wilde de tekening, die in consignatie was bij een Nederlandse art consultant, voor verkoop terug naar Engeland halen.

POETISCH PARK

Het landgoed Beekhuizen bij Velp (gemeente Rheden) maakte rond 1800 deel uit van de bezittingen van het huis Biljoen in Velp. Dit kasteel was sinds 1661 in het bezit van het geslacht Van Spaen. A.J van der Aa omschreef Beekhuizen in het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden in 1839 als volgt: *Het was voor omtrent vijftig jaren een eenvormig eiken akkermaalsbosch en heidegrond, dat thans in de fraaiste wandelingen herschapen is, die den wandelaar de schoonste gezigten opleveren.* J.F.W baron van Spaen (1746-1827) maakte van de omgeving van de beek op het landgoed Beekhuizen een poëtisch park. Het heuvelachtige Beekhuizen moest een arcadisch landschap worden, waarbij de mens als rondwalende

herder zijn stemming liet bepalen door het landschap. De aanleg van het landschapspark op Beekhuizen werd begonnen omstreeks 1777. Van Spaen liet zich onder meer inspireren door reizen die hij maakte naar Italië, Frankrijk en Zwitserland. Het park werd voor het publiek toegankelijk in 1790. In het park waren verschillende gedichten en spreuken van de dichter en landschapsfilosoof Jacques Delille (1738-1813) terug te vinden, onder meer in de Salon en op stenen. De Salon deed dienst als theepaviljoen en boswachterwoning. Beekhuizen was één van de eerste plaatsen in Nederland waar een verandering in natuurbeleving zichtbaar werd.

Tegenwoordig maakt Beekhuizen deel uit van het Nationaal Park Veluwezoom, eigendom van de Vereniging Natuurmonumenten. De plek van de Salon en zijn arcadische omgeving op het landgoed Beekhuizen ziet er thans anders uit. De Salon is niet meer. De zoon van J.F.W. van Spaen, A.J. van Spaen, besteedde minder aandacht aan landschapszorg dan zijn vader. Hij liet in 1847 een hotel bouwen aan de beek en brak de Salon af.

KERKHOFF

Wat opvalt aan Kerkhoffs tekening van de Salon op het landgoed Beekhuizen is het oog voor detail. Vanuit een laag standpunt kijken we op een beek die zich door de zandheuvels van de Veluwezoom slingert. In het midden is een hoge houten brug zichtbaar waarop een jager met zijn hond loopt. Aan beide zijden van de beek bevindt loopt een pad. Het rechterpad loopt iets omhoog naar een rustieke houten trap die naar de witte Salon leidt. Deze weerspiegelt fraai in het water van de beek, evenals het meisje met haar stok en mand

op de voorgrond. Aldus weet Kerkhoff een intiem tafereel op te roepen waarbinnen je oog van het ene naar het andere detail wordt getrokken. Het van linksboven binnendringende zonlicht wordt fraai gefilterd door het blad van de forse berkenbomen op de voorgrond. Verder naar achteren zijn ook eiken zichtbaar en geheel in de achtergrond is zelfs een grote spar herkenbaar. In al zijn precisie heeft de kunstenaar de romantische, herderlijke sfeer goed weten te vangen.

Daniël Kerkhoff werd geboren in Amsterdam en kreeg les van Pieter Barbiers II (1749-1842). Tot 1796 werkte hij als tekenaar en ontwerper in de fabriek voor tapijten en behangsels van zijn leermeester. Kerkhoff staat bekend als aquarellist en tekenaar van vooral landschappen en stadsgezichten. Hij behoorde tot een groep van Amsterdamse landschapstekenaars die zich op een meer romantische benadering van het landschap en stadsgezicht toelagde, zonder het typisch topografische uit het oog te verliezen. Behalve in Amsterdam werkte hij ook in Gelderland en in het Duitse Rijngebied. Kunstkenner beschouwen 1808-1814 als zijn beste periode. In 1814 werd hij lid van de sociëteit Felix Meritis (Gelukkig door Verdiensten) in Amsterdam, opgericht door de gegoede burgerij ter bevordering van de kunsten en wetenschappen. Verschillende musea, waaronder het Haarlemse Teylers Museum, Museum Boijmans Van Beuningen en het Rijksprentenkabinet, hebben werk van hem in hun collectie. Ook in de THA Gelderland bevinden zich enkele tekeningen van Kerkhoff, waaronder gezichten van park Sonsbeek in Arnhem.

De kerk van Muiderberg
Daniel Kerkhoff
1817. Zwart krijt,
penseel in zwart en
grijs, 317 x 415 mm
TEYLERS MUSEUM,
HAARLEM

THA GELDERLAND

De THA Gelderland, een collectie van circa 4500 tekeningen daterend van de 16de tot in de 20ste eeuw, bevindt zich thans in het Historisch Museum 'Het Burgerweeshuis' in Arnhem. De werken in deze collectie hebben alle betrekking op de provincie Gelderland of onderdelen daarvan (steden en dorpen, kastelen en huizen, molens, landschappen e.d.). De gemeente Arnhem is in de collectie ruim vertegenwoordigd met 857 werken (bijna 20%). Dat ligt ook wel voor de hand omdat de basis van de Atlas gevormd is door een omvangrijk legaat van de Arnhemse tekenaar en kunstverzamelaar Alexander Verhuell (1822-1897) aan de gemeente Arnhem in 1897. Sindsdien is de collectie door de gemeente beheerd en in fasen aanzienlijk uitgebreid tot de huidige omvang. Deze aanwas vond

plaats door schenkingen, legaten, maar ook in toenemende mate door aankopen, zowel uit regulier budget als uit extra middelen.

Eind 2003 heeft de directeur van de gemeentemusea in Arnhem in zijn notitie over de herpositionering van het Historisch Museum aangegeven in de presentaties minder nadruk te willen leggen op het historische element en meer aandacht te vragen voor de Arnhemse sierkunstcollecties. In dat kader is aangegeven dat de THA Gelderland mogelijk als langdurig bruikleen aan het Gelders Archief zal worden overgedragen. De raadscommissie voor cultuur heeft met die beleidslijn ingestemd, zodat er gesprekken gaande zijn over het overbrengen van de Atlas naar het Gelders Archief. Het Gelders Archief heeft de intentie om de werken in de THA Gelderland te digitaliseren en

via het internet ter beschikking te stellen van een breed publiek. Ook zullen er regelmatig tentoonstellingen worden georganiseerd met werken uit de THA Gelderland ♦

Marjolein Kaarsemaker
Elio Pelzers

Literatuur

M.J.C. Otten & C. Schepel, *Getekende stads- en dorpsgezichten uit de Topografische Atlas Gelderland. Veluwezoom, Nijmegen en omgeving, Riviereengebied*, Westervoort 2000
Jan Bervoets, *Alexander Verhuell 1822-1897, een levensbeschrijving*, Zutphen 1992
U.M. Mehrtens & H.M.J. Tromp, 'De aanleg van Biljoen en

Beekhuizen in de tijd van J.F.W. baron van Spaen van Biljoen', in: *Bijdragen tot het bronnenonderzoek naar de ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen*, jrg. 14, Zeist 1984

P.A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950*, 's Gravenhage 1969